

Ամեն մարդ գիտէ որ տա հոշոտակար Անձր հա-
րիւր յիսուն աւարիւն վեր երեւելի եղած արհեստական
յեղէ մը յառաջ երկած է, ու ան յեղին արհեստա-
նութիւնը պղտրիւց վեր իր վտայ եւեւըք փայլեցա-
լիւս ու անձնական արհեստանախեանմէր, աւարի-
նութեամբն ու բարսւց ծանրութեամբը ինքը զինքը
ամենուն տկնած ելի բլած է: Իր յեղին սեպհականն ա-
ռաքիմութիւններուն հետեւող բլլալէն զատ՝ իր գիւ-
ղատանին ու բոլոր աղգին մեծ պարծանքը բլլալը, ին-
կրօտախրութեան ու ատուածապաշտութեան ետան-
գը, ու այգտութեան ինքնին հոգին՝ որով շատ բարե-
պաշտականն ու աղգին արտակարգ բարձրեւ ձեռք
պարնելով ու աշխատաւթէնէ շփոխելով՝ ճարտարու-
թեամբ գլխին կը հաներ, անհուն ծանօթ բուն է
Իր սիրական աղգին թէ՛ փոստական սկզբունքներով
թէ՛ բարոյական կրթութիւններով պայծառանալուն
ու լուսաղցին վիճակի մը հասնելուն պատշաճ միջոց-
ները միշտ մնած են ու անգաղարք սիրա հոգընելը
ամենքը կը ձանշանն ու երախտաղխտութեամբ յա-
տենա պիտի միշեն: Կրօնաւորն որ աղգին մը աղէ-
կութիւնն ու պայծառութիւնը ամեն բունէն աւելի
ամենքը մի սիրտ մի հոգի բլլալէն յառաջ կու գայ
իր վիճակը հոգին ու ջանքը ստոր կը գործածելը
Մարեն ստոր բանալով ստաւով՝ ինչ միծին թի-

պղծակերտ հետ ինչպիսի կերպով վարակից, ինչպիսի
խոհեմութիւն, ինչպիսի խոնարհութիւն գործածելու
առեկ գիտելու, ասով բոլոր տղային սիրտը շահեւէ
տաւ: Ինչ որ մէկ հարկ ու մէկ գեղեցիկ ու գործար
մարմին մը կը կազմէր: Այնպէս քանակ ինչ շուրջին
գտած ամենաւն աղէկութիւնն ու հասարակաց սղան
բազմացող ըլլալը, խեղճութիւնն մէջ ինչպէս շատե
լուն սղանքով: Դաւազան կերպով օրնելը, տարաւտ
շունեցողներուն բաւական տարաւտ ծարիրը, վերջա
պէս տղային մէջ տանն առնել պատահած չարքներն
ու անյարմար զորքերը խափանելու համար՝ իր
թիւնըր տարածելով աղղին պաշտպան կեանքը՝ իր
աղղութիւնը, բարեւեր ու սղանքով սրտին պտուղներն էն:

Աս ամէն քանակը ու ասանցով դատ՝ առ Վեպին
վայր գտնուած ուրիշ կատարելութեան ձիւրքերը կը
յոյժենեն որ յատկապէս Աստուած զինքը մեծ ու
պատաւաւոր աստիճանի մը պատրաստած ըլլալով:
զինքը աստուծութեամբ իր սրտգեղեցիկութիւնը ինչպէս
էր: Կրնէ ժողով ընդարձակութիւնն ու խորութիւնն մը
տաւած էր, որով աղանդեան ծանր գործքերը կա
ռավարելէն հաւել գոյի ու աղբին դժուարին դարձ
քերուն ալ խելքը կը հառնային: Ինչ որ զինքն
կազմուածքը խորհրդայ տաւար մըն էր ըսելու ըլլալով,
կարծեմ թէ չեմ սխալուի: Վեպին ամէն մարդ կրնար
իր գործքերը կառավարելու հարկաւոր եղածին չափ
խորհուրդ ու խորան ընդունել ու բաւական խելք
ստանալ: ասիկց միշտ գեղեցիկ գեղեցիկ խորհրդա
ծախիւններն ու սղանքային սղանքները կը բնական:
Վեպին աստե՛ն ունեւոր կամ սղանք զորքերուն հե
տեւութիւնները խորունկ մտածելով, հեռաւան աշ
քով դարձ չարքները տեսնելով՝ առջեւ անտեսելու
միջոցներ բնական, դարձ բարեկեցիկութեան արգելք մը
ըլլալով: Համար բանեցուցած ծառայութիւնները՝
իր խորին մտադր յոտով ծնունդներն էին: Համա
ռօտ ըսելու համար իր գործունեայ խելքին համաժող
ունեցած խոհեմութիւնը՝ իր ամէն գործքերուն ու
խաղերուն չափն ու կոտորուն էր:

Բայց մըտաւ որ ալ աս խելքն ու խեղճութեան
թիւնը հասարակաց բարեւոր համար զոչուածութեամբ
կը գործածէր, այսու ամենայնիւ արեւմտիկն ու
արեւելեանիւնը ձեռքի ձեռք չէր: Բարեբաղնութիւնն
ու երկշտաւութիւնը, որոնք որ արդարաւիճական կէտը
կարողացնէր ապաւն շատ փառանքաւոր պատճառ ու
շատ օգտակար բաներու ալ արդէն կրնան ըլլալ,
պարկեւոր ի վեր յաղթած կ'երեւար: Հարկ չիւր
սիւր իստ տնտեսական յեղին գլուխը կրնայ ան աղե
տակի գիտածը, սղանք մէջ ինչ ուրիշութիւն, ինչ
վեպինն ու ինչ հայրենական հոգի անհնայող՝ յայտնի
յուզուց, երբ որ իր ունեւոր մասաւոր մահուն փառ
զէն ու նեղութիւնն աղանդու ձեռքը յայտնար փնջ
մը կամ առիթ մը անհնայող, մանաւանդ թէ վառ
զէն հեռու ու տգաւ ըլլալով, աս բանին համար
բարեկամութիւնը իրեն իրաւ տաւոր եղաւ: ալ նե՛ չա
ղեց, չեղ օրնելու: Այն աստե՛ն մահաւան փառնէն
փառնէլ ուղղով իր արեւելեան վեպիննութեանը նա
խաւարք մը, ու իր հարազատ եղբորը, իր գե
ղատանին ու բոլոր տղային աղտաւիճական փառակար
նեւելով՝ ամէն նեղութիւն յանձն առաւ, իր կեանքը
փառնէլ մէջ դրաւ, սղանք վառնէրը զորանցուց ու
աղանդուց: Այս զարմանալի արեւմտիկն ու քոյն
արդարաւիճական օրնելով, որն որ երկարատեւութեան
տանն բոլոր աշխարհին յոյսաց, ու պատմութեան
սիւրաւակարաններու մէջ գլուխը արժանի է:

Աս զարմանալի գործքը՝ իր անհնայան շահն
ու օգուտը ամենեւին առնել մը չուրելուն չընտե
լուն, իր փառն ու կոտորուն մնաւանդ թէ բոլոր ինքը
զինքը հասարակաց բարեւոր համար անհնայ գործա
ծելուն, ու գրեթէ բոլոր իր կեանքը հասարակա
ւեան կեանքին զինք մը բոլոր բարեւոր յայտնի
փառնութիւնն էր, բայց փերին փառնութիւնը չէր:
Բայց իր կեանքը մէջ մի կըցաւ զինքը համարի
որ ծանր ծանր աշխատութիւնները մէկ գի ձեռքով
ըրէ մ'ալ իր մարմնին հարկաւոր հանգստութեանը
ու մարդկային անոր բնութեան պատշաճութեանը գրե
նեցողներուն միտ զնէ: Այն աստե՛ն փառն ու պտուղ
կողմին չափ ալ հանգստութեան ու զիւրութեան
չէր նայել: Գործունեայ ու աշխատաւոր մեղքի մը
պէս՝ միշտ աղղին ունեւոր մարմին մէջ պիտանի
բաներ ծաղկելու, ու մարդկային բնութեան օգ
տակար գործքեր գործելու: Ետեւ ինչպէս էր. ու
միայն այնպիսի պիտանի գործքերէն ու աշխատա
ւորութիւններէն սրտի զարթոնքով կ'իմանար, միայն
անտեղիւ կը գտնուէր:

Բայց էին իր աստիճանութիւնները, ասանք իր
բնական ձիւրքերը: Բայց ինչ. ան գտն ու ան
ղղելի մահը՝ իր պանշին կեանքը թէ կարելով՝
այսպիսի աստիճանութիւնները, այսպիսի գործքի ձիւ
քերը մեղք յաղթականից, կարգապահ: — Սակայն
այսպիսի մեծ աղանդ մէջ աս ալ մեղք ինչ միջոց
թափելն է, Հայրենակից իմ, որ աս մեծ գանձին

յարգը, ինչպէս աստիճանը կ'ըլլայ, կ'որոշողներէն
կարք չծանցար: Եւ, չէ՛ միշտ ծանցած էինք, միշտ
կը յարգէինք: Ինչպէս զէմ անհնայ արաւաններ
ան է, որ առեւի զոյգելը կ'աղբին: Սակայն մեղք ալ
չէր որ յարգը ծանցածը ու կը ծանցանք: Երկու
քիւղերու միայն քանակը: աստիճանութիւններով ու
կոտորունութեան ձիւրքերով զարգարուն երեւելի
Ան մը, բայց Օսմանեան տնտեսական օգտակար
Ան մը, կարելի բան էր որ մեծափառ Բարեւորին
ու մեծամեծներուն սիրելի ու յարգի, ու իր մահն ալ
յստիկ եղած ըլլար: Այս փառն օրնելն ընդ ա
նո՛ւն ան պատիւ, ան պատուի նշաններն ու բարձր
աստիճանները, բէք, ինչպէս հիմա Օսմանեան
տնտեսական հպարտութեան մէջ օրնէ տնտես
եւ զարգացէլ մէջ՝ որ աստ պէս իր արժանապատու
ութեանն ու աղանդական արգիւններով ինչպէս
բոլորն երեւելի պաշտաններուն ու մեծամեծներուն
կարգը ունցած ըլլայ: Այս համար չեմ գործնաւոր
էր որ ասանի չընտեւած մեծի ու իշխանի մը ժո
հաւնէ ետեւ: Իր տեսնելով միայն տղային ընդհանր
ութեան ու արաւանութիւնը՝ որով բոլոր աշխարհը կ'աղ
ցոյցէր թէ ինչ մեծ կոտորուն է ըսած կոտորուն:

Բայց ինչ օգուտ միջոց հիմա խոսած աս
տնտեսական ու երեւելի Անին վարքը ու վարքը
վայր փառն ան կատարելութիւնները, ան աղան
կան ձիւրքերը՝ երբ որ միայն կ'ալ գտն, երբ որ ալ
տղային մէկի մէկի կը շարունակ, մեղք հեռ մեկուց,
Հայրենակից իմ, որ օրն մէջ մեծ զաւ կ'իմանաւ,
աղանդներ արդարեւ կը ըլլային, այնպէս որ կ'է
կարելի ըլլար՝ Կրեմլի մարդկային պէս բարձր ծա
նալ մը կը դուրսէ: «Ո՛ր» ասոյ զոյգել իմ է ըստ եւ
դարձ իմ յարգիւն արտասուց» որպէս զի կարող
ըլլայի գաւառաւոր աս մեծ կոտորուն յայ: Կորսն
ցուց Օսմանեան տնտեսական իրեն խիստ պիտանի
ու օգտակար Բարեւոր մը: Կորսնցուց իր հայրենիքը
մեծ ու խիստ խելքին ու աղանդական Ան մը: Կոր
սնցուց տղայ իր փառն ու պարծանքը՝ իր երախ
տաւուն ու բարեկարգ: Այնպէս կ'արեւելեան իր
բնականը չընտեւած անդին մարդկային մը: Այ
նչ. ան երեւելի ու աստիճանի Անը, ան աղղին
երախտաւորն ու բարեկարգ, ալ չիւր: Իր յարգը թէ
մեր աղղին ու թէ օրն աղղիւնն ալ առեւի ծան
ցուցելու համար գնաց զատուցու մեղքն. ան տղ
նաւանդար Անը, ան արեւմտ ու խորին միայն
մարմնաւոր քնոյ մը մէջ ինչպէս, ալ արեւմտեան
յունի. ան մեծանուն սիրտը գաղտնեւ թաղան
մեռաւ, մեռաւ Տիւրքեան Բարեւոր Անը:

Բայց չէ չէ, կը սխալուի: Ինչու միայն, կրնամ,
ան որ գէտ կեանքին է ու միշտ անհնայութեան
երջանակի փնջին մը մէջ կեանքին պիտ ու միայ
ն: Հմեղներ, կրնամ ստոր Օգտակարն, ան մարդը
սրն որ մեծանուն յատուց տղիկ աղղեր, բարեւ
ունեցեր է: Սակայն այսպիսի բարեւ, տաւարին ու
զոյգելի վարք անեցող աս աղանդանքը Տիւրքեան
Բարեւոր Անը, որոն աստուածապատկեանն ու
կոտորունութեան բարեւոր պատն մէջ ամենեւին մա
րած չէր, ան որ իր Տիւրքեան քոյնը, Կոտակ
նեղութեան բնական ձիւրքերը, ան մեծութիւնը, ան
փառը, ան պատիւը, ան մեծ համարումը, ան
փառն ամենիւն, ան խորունկ խելքը միշտ օգտա
կար ու արգիւնաւոր գործքերու մէջ բանեցուցած
ըլլալով՝ անհնայ իր հոգւոյն մեծ շահ պատուաւ
է, չիմաւ: այլ աստիճան տարեւ Կոտակնութեան
սիւրած բարեւ ու հասարակութեան անհնայ կարգը
անցաւ, սրտը իրենց Տիւրքեան յանձնած քանքըր ու
պարգեւները բանեցուցած ու շարունակած, ու իրենց
Տիւրքեան մեծ շահ զարգացած ըլլալով՝ յառաւանակ
արաւանութեան արժանի եղած էն, ինչպէս Գրիգոր
իւրեւն ան կեանքանութիւնն տուող խաղըր թէ՛ Կո
տակ բարեւ ու հասարակութեան, որովհետեւ ի սակաւագ
հասարակութեանը, ի վերայ իսկուց կապուցիլ գրե
մաւ յարաւարութիւն հեռան ըստ:

Սակայն, կրնամ գործելու, Կոտակն ու բարե
ւ ու հասարակութեան, աս մեր տնտեսական
Բարեւոր Անը, ինչպէս, հազար տարեւոր մեծ
թիւնը յառաւանակն մեծութեան մը, անցաւ
փառը՝ չմարմնաւոր փառք մը, իր մահաւանդ
փնջին անհնայութեան փնջին մը փնջի: Կրեմլի
յիմաւ, այլ գնաց իր տարեւ հասարակութեան արգիւ
նեւելու: Սակայն, կրնամ միայն սրտը համար,
որ աս փառն ու անհնայութեան աշխարհը մեծ
էրաւ, իր փառնաւանդն զատուցաւ ու իր աղղին
մեծն պտուղեցաւ: Բայց չէ, հոս ալ կը սխալուի, մե
նելով ինչպէս պիտ որ պատիւ իր տեսն: Ինչպէս պիտ
պատիւ աղղին մեծն. չէ՛ — Փիլիպպոս Մակեդո
նացեայ մեծագոր թողաւոր՝ մեռելու, աստե՛ն իր
քովը գտնուող մեծ ամենեւնեւ գարձաւ: Մի կոր
նէք, ըսաւ, թէ ես կը մեռնիմ, չէ. ինչու որ ինչ
եղաւ Ալեքսանդր իմ սղան ինչպէս փառնութեան յա

ղարգ կը ինչպէս: Վիտոր աս փառնութեան ինչպէ
սորը թէ իր յաղարգը պիտանի մէկն էր՝ որ իր թո
ղանքով թողաւորութիւնը շարունակելէն զատ՝ ալ
առեւի ընդարձակելու ու մեծացնելու կարող ըլլալով
Փիլիպպոս Մակեդոնացի մեծագոր ու փառնութեան
ինչպէս փառնութեան ըստ:

Այս մեր բարեւոր փառնաւոր արժանի Հանդա
յեւան ալ իրենց կողք մեծութեանն ու պարտաւորութեան
չընէ ու զերպանութեան օրնութեան ձեռքին ի զատ, իր
օրնութեան հեռաւոր արժանաւորանք յաղարգելու
ալ ինչպէս, որոնք բոլոր աղղերուն աս մեծ անհնայ
ութեան կոտորուն, աստե՛ն, թէ: անոր աստիճանութեան
ու կատարելութիւններուն հեռաւորութեան աղղը կոտա
վորող ան ինչպիսի գլուխը, ան երախտաւորն ու բա
րեւորը, ան անհնայութեան Անը, Բարեւոր Անը, աղղին
մեծն պտուղեցաւ, մեռաւ: Բայց պիտ որ չտան:
Այս իր իշխանաւորն Արգիւր, աս իր հարազատ
արժանապատիւ եղբորը, աս իր պատուական ու
աղանդաւոր եղբորը, որոնց ծանցումն ու ալ
խառնութեանն աս աղղը բարեկեցաւոր Հանդա
յեւան կեանքանութեան աստե՛ն անհնայ իր երջանիկ
փնջին շարունակելէն զատ՝ ալ առեւի երջանիկ ու
բարեւոր ըլլալու մեծ յոյս ունի:

Սակայն թէ դա, Տիւրքեան ամենապար, դա
որ աս աղանդաւոր Տիւրքեան զերպանութեան փառն
նախաւորութեանն աղանդաւոր: Երբեք վերջացած
չէր, ու անհնայութեան աս աղղին փառն յաւ բարեւոր
թիւնն ինչպէս շատ անգամ զարգացած է, աղղին
կարողացել էր զի որ աս բարեկեցաւոր Անը, անհնայ
կեանքը ծանցելու: Համար՝ միայնակութեան երկար
կեանքը պարգեւն, ու յաւ գլուխութեան հասարակ
պահն թէ պտուղն ու թէ աղղին սրտը մեծ էր,
որպէս զի կարող ըլլանք քոյն ծնորդութեան ու հոգ
րութեանը աս աղղին՝ ուղղաւոր: Հասարակ ու
բարեւոր փառն պայծառաւոր գործակից ըլլալ:

Սակայն ամեն ինչ որ պիտ որ փառն փառն ու կը
պաշտակարար թէ զի, բարեւոր Տիւրք, որ մեր աս բարե
ւոր փառն Հանդաւորն հոգւոյն համար միայնակ
խորհրդ փառնաւորներն ու անհնայ պատարագները
ընդունին, եւ զինքը արդարութեան մէջ ըստ բն
արեւելեան կարգը գտնելով՝ ամենապարտաւոր երեսաց
տնտեսական արժանի ընէ: Այն արդարեւն ու
աղղութեանը միայնակները, փերանն, մարդաւոր
Տիւրք, աստ ամեն աղղ. աս ինչ, ու ինչպէս իր վրայ
քոյն պարման ինչ: Պարգեւ, Տիւրք, պարգեւ իր
հոգւոյն յառաւանակն փառը՝ որոն համար աշ
խարհը փառն մարմնը նեղութիւնն ու վերա տնե
ցեր է: Քաւ միայնակութեան ընդ իր վրայ ծաղկ, որով
կարող ըլլալ իր յառաւանակն հանգստեւ գտնել
«Ս» հանգիստ ի խաղարկութեան, Անը:

Գ Ե Ղ Դ Ի Ը

Ինչպէս փառն անցած փառն մէջ բաւ
էինք, Բարեւոր գաղարգ Օգտակար 21ին բաւած
Այն փառն փառն փառն գրաւած էր, հիմա Փարիզ
Մակեդոնացի Օգտակար 23ին կը ծանցուցնէ որ
«Կոտակն փառն երեւի իրենն գէտ ի մարմնին
Լիւքսանպոլի փառնին մէջ մեռաւ: Աս մահաւան
պատճառը բնական: Կոտակն փառն: Այն
որ Բարեւոր գաղարգ տեսաւ որ ան աստիճանի
կատարել հիմար յոյսանակն, որ բանեւ ու աստ
նախաւորութեան աստե՛ն աստե՛ն պիտ որ երբ, ինչ
տեսաւ, կ'երեւայ որ այնպիսի անգամ ինչպէս
գտնելով՝ փառն իր մահաւոր աղղութեանը ու
ընդունելով՝ ինչպիսի փառն փառն փառն փառն
«Կ» զոյգ (չէ) մէջ մնացած կ'աղղին: «Կ» զոյգ
փառն փառն (chance) լուծելով՝ գտաւ որ
չիւր մէջ կ'աղղ ինչ փառն մէջ գտնաւոր բաժնի մը
Արեւելիք ըսած ինչպէս խառնուած է կողք: Տե
ղային պատմութեան համաժողովը կ'ըստ թէ մեռնելն
ժամ մը յառաջ Ան փառն փառն փառն փառն
փառն փառն իրեն ինչպէս խորհրդները մատակա
րարէ: Փարիզի մէջ իր մահը շատ զարմանք մը
զարթեցաւ, որովհետեւ արգելի քանի մը որ յա
ւան կ'իմանաւ: Հեռաւոր որ անտեսանք ինչ
պայտ: Այն էր որ պատուաւոր փառն փառն
ընդունաւ, ան աստե՛ն փառն փառն փառն փառն
պիտ որ սղան: — Կոտակն գրաւած համար
Օգտակար 23ին Սարը Պարգաւորներուն երեւել
ցուն մէջ սղանք մեծ զարգացաւ փառն փառն
«Կ» զոյգ ծանցումը բարեւոր Անը, աղղին ինչ
զերպանքը փառն ինչպէս, կատարելութեանը
գրաւած հոգը Սեպտակնի գործակարան անտե
լեան շուրջնաւ մը յանձնեց որ աղղին պէս իրեն
աղղիլը Բարեւոր փառն փառն:

— Կոտակն փառն փառն սղանքան գիտելը
մի եւ նոյն ինչպէս մէջ ուրիշ գէտը փնջ ալ պա

